

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационен труд за придобиване на образователната и научната степен

„**доктор**“ по професионално направление

2.1. Филология, научна специалност „Български език“

Автор на дисертационния труд: *Юлиана Кирилова Карпузова*, редовен докторант в
Катедрата по български език на Филологическия факултет,
Югозападен университет „Неофит Рилски“ - Благоевград

Тема на дисертационния труд:

„ПРЯКОРНИТЕ ИМЕНА В КЮСТЕНДИЛ“

от проф. д.н.(о.с.е.) Анна Чолева-Димитрова,
Институт за български език при Българската академия на науките;
катедра „Връзки с обществеността“ на ЮЗУ „Неофит Рилски“

Със заповед № 1186 от 19.05. 2021 г. на Ректора на Югозападния университет „Неофит Рилски“ и на основание на чл. 9 от ЗРАСРБ, чл. 30, ал. 3 от Правилника за прилагане на ЗРАСРБ, чл. 4, ал. 3 от Вътрешните правила за развитие на академичния състав в ЮЗУ „Неофит Рилски“ и решение на ФС на Филологическия факултет /Протокол №5 от 18. 05. 2021 г./, съм определена за член на научното жури на конкурс за провеждането на защита на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ по професионално направление 2.1. Филология, научна специалност „Български език“ на *Юлиана Кирилова Карпузова*, докторант, редовна форма на обучение в Катедрата по български език на Филологическия факултет.

Юлиана Карпузова е родена на 11 август 1971 г., гр. Кюстендил. През 1996 г. тя завършва висше образование със специалност „Български и немски език“, степен магистър, във ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“ – гр. Велико Търново. От 2018 г. е зачислена за редовен докторант в ЮЗУ „Неофит Рилски“ – гр. Благоевград. От 1997 г. и досега тя е преподавател по български и немски език. Докторантката е обърнала особено голямо внимание на специализацията си по немски изик – от 2001 до 2020 г. тя е спечелила четири стипендии за участие в квалификационни курсове по немски език, повечето състояли се в Германия.

За нейното сериозно отношение към преподаването и към докторантския труд

говорят и спечелените от Карпузова награди от *Националните филологически четения за студенти и докторанти „Югозападен университет 2019 г.“*; награда в конкурса на *Съюза на учените в България – клон Благоевград* за най-добра публикация на млад учен през 2020 г. и др. Карпузова се включва активно и в преподавателската дейност на Филологическия факултет: 2019 - 2020 г. – тя води практически занимания на студенти по дисциплината „Лексикология и лексикография на българския език“.

От представените документи се установява, че са изпълнени минималните национални изисквания за образователната и научна степен „доктор“ на Закона за развитието на академичния състав в Република България.

Дисертационният труд „Прякорните имена в Кюстендил“ е с обем от 170 страници, които включват увод, четири глави, заключение, индекс/ речник на прякорните единици и библиография. Трябва да бъде приветствана докторантката, както и нейният научен ръководител за избора на темата. Прякорните имена все още не са изследвани системно у нас и без съмнение едно подобно проучване е с голямо значение за развитието на тази област от ономастичното знание.

В Увода (9-12 стр.) Карпузова ни запознава с предмета, целите, задачите и методите на изследването си. Предмет на изследване са 530 прякорни имена в Кюстендил „от втората половина на XX и началото на XXI век“. Авторката подлага на анализ лично събран от нея, чрез беседи и анкети, антропонимен материал. Тя ясно заявява основната цел на изследването: „прякорите да бъдат представени с тяхната семантична мотивираност, да бъдат разпределени в групи според словообразователния им модел и да се разгледат етимологично отделните названия“ (10 стр.). Подробно са описани и конкретните задачи, които си поставя дисертантката в изследването, както и използваните методи.

Първа глава от труда (13-19 стр.), е посветена на някои основни теоретични постановки. Карпузова се спира по-подробно на термините *прякор* и *прозвище*, разгледани в публикациите на редица български автори, като обръща по-голямо внимание на отношението им с родовите и фамилните имена. Тя приема да използва в труда си трактовката на тези термини, направена от колегите учени Борян Янев и Радослав Цонев, като се обосновава за този си избор: „тъй като опитите за терминологично разграничаване на понятията *прякор* и *прозвище* в българската ономастика все още не са достатъчно прецизирани“, 15 стр., за което тя има пълно право.

Втора глава разглежда *Прякорните имена в гр. Кюстендил* (20-52 стр.). В началото Карпузова обръща внимание на семантиката на прякорните имена, позовавайки се на споменатите и в първа глава учени и техните трудове. Следва класификация на прякорните имена по възприетия от дисертантката модел.

В тази част от труда са представени **323** кюстендилски прякорни имена, от които очаквано най-голям дял имат групите прякори, възникнали по специфични физически качества и външни признаци на лицата (напр. *Коньо*, *Клюна* и т.н.) и според психическите черти или слабости в характера и менталитета на техните носители (напр. *Крейзи*, *Глоголин* и т.н.). Все пак, тук (§1.1.2.) намирам за спорно да бъдат приведени прякори като *Перото*/"много лек, пъргав", същото се отнася и за прякорите *Бавната*, *Мозъка*, *Мистър Гугъл*, *Шампионо* („бил е спортист“). В кюстендилските прякорни имена са намерили място и т. нар. „антропонимни игри“ или „игра с името“ (лично или фамилно име). Днес този тип антропоними се среща твърде често и е широко разпространен начин за образуване на прякори и в интернет пространството (*Ембаро* от *Емил*); *Клечко/Клечи* от ФИ *Клечкови*; *Алабака* от ФИ *Алабачки*. При този тип антропонимна номинация прави впечатление, че онимите са обикновено членувани и на практика при извеждането на прякорно име от фамилно име се осъществява една типична ономастична реконструкция.

Приемам за положително обобщаването на семантичната класификация на прякорните имена да завърши с изводи. Тук се представят най-често срещаните имена по отделните групи. Най-много прякори възникват от названия на животни. Интересна е констатацията, че има лица и с по два прякора. Това говори и за специфичните черти от характера на местното население, за склонността му към народното творчество, част от което са прякорните имена.

Прави впечатление, че прякорите на жени са твърде малко, а доколкото ги има, голяма част от тях са и с отрицателна конотация. Същите изводи бяха направени и при изследването на прякори в гр. София в началото на XX в. Установяваме, че за един век даването на прякори не се е променило съществено, поне това важи за изследвания район. Особено внимание трябва да се обърне на прякорите, които са възникнали от диалектни думи. Без съмнение това е част от нашето лексикално богатство и би трябвало да бъде изследвано по-задълбочено и в бъдеще.

В първа глава се разглежда в отделен параграф (2.) и *Словообразуването на прякорните имена*. Дисертантката отбелязва, че „образуването на прякорните имена се подчинява на общите словообразователни модели, които са характерни за образуването на думите в българския език“, 34 стр. За класификацията на прякорните имена по начините на тяхното образуване Карпузова избира да приложи „словообразователните модели, които използват Карастойчева и Цонев“, 38 стр.

В параграф 2.2. Съкращаване: 2.2.1. Изпадане на звукове и срички в началото на думата (афереза), 48 стр., примерите са само за лични имена, които са едни от най-често срещаните умалителни имена (хипокористики): *Митко, Кольо, Сашо, Гоше* и др. В случая тези лични имена служат, за да конкретизират лицето, което е носител на съответния прякор. Или прякорите възникват и за да се разграничат лицата с едно и също име.

След направената класификация авторката обобщава изложения антропонимен материал в Изводи, които са важна част от проучването. Тя установява, че транспозиционният модел е по-широко застъпен. Към него спадат и „най-големите групи прякори, които са създадени чрез метафора, метонимия и синонимно отвеждане“. Отбелязва се и немалкият брой прякорни имена, които са възникнали от заемки от чужди езици (напр. *Мараба пич, Карамбата, Посибилето* и др.). Карпузова отбелязва, че „при трансформационните модели на словообразуване най-големи са групите на прякорните имена, които са образувани чрез съкращаване – чрез изпадане на звукове и срички в края на думата (апокопа) (*Орлето* – от Орлин)“, 51 стр. – в случая тук имаме тнар. „антропонимна игра“ и/или реконструкция на онима, антропонимът е сведен до основната, изходна форма (дума).

Трета глава на дисертационния труд е посветена на *Ученическите прякорни имена в град Кюстендил* (53-73 стр.). Авторката разглежда семантичните и словообразователните особености на ученическите прякори.

Предмет на изследване са **207** прякорни имена на ученици, които са родени и/или живеят в Кюстендил. Безценна помощ в събирането на антропонимния материал е оказала и учителската практика на авторката. Дисертантката използва класификационната схема, приложена в трудовете на Р. Цонев. Трябва да отбележим, че през последните години у нас преобладава интересът към изследване на ученическите прякори.

И тук най-големите тематични групи прякори са свързани със специфичните

физически качества и външни признаци на лицата: *Бинокъла*, *Дългуча*. Интересни са прякорите, които са възникнали в противоположност от съществуващите характеристики на лицето: *Милионера* – няма пари; *Бòса на класà* – най-невзрачният в класа. Друга забелязана особеност при прякорните имена на ученици е „използването на прякори в среден род за назоваване на мъже и жени: *Извънземното* (Ивайла); *Кучето* (Мирела) и др. Забелязват се и много умалителни имена: *Бухтичка*, *Писчо*, *Козлèто* и др. Интересна е и групата на семейно-родовите прякорни имена, които се предават по наследство, 63 стр.: „*Пòнито*, създаден по аналогия с прякора на бащата – *Сивия кон*“.

Ученическите прякори са класифицирани и според начина им на образуване. Основният принцип, който приема Карпузова в дисертацията, възприет от постановките в трудовете на Цв. Карастойчева, е „семантичният с допълнителен морфологичен признак членуване“. От направените обобщения в Изводи е отбелязано, че и двата основни словообразователни модела (транспозиционният и трансформационният) са широко застъпени при ученическите прякорни имена. Най-големи са групите на прякорите, създадени чрез метонимия, метафора и литота. Ученическото творчество, без съмнение е извор на остроумие и оригиналност, напр. образуване на прякорно име от презиме и фамилия - *СòНи* (Соколов Николов); *Яйцето* (Елена Г. Г.), който произлиза от абривиатурата от трите имена на лицето *Е. Г. Г.* по аналог на английската дума *egg* – яйце (73 стр.); *Крайбейби* (момиче, което често плаче) и др.

Четвърта глава на дисертационния труд *Етимология и тълкуване на прякорните имена в град Кюстендил* (74-115 стр) е посветена на етимологичния анализ на прякорните имена в Кюстендил, който трябва „да разкрие и връзката между семантика, словообразуване и етимология“. Трябва да поздравим дисертантката за идеята ѝ да включи и речник в труда.

Обособени са, всъщност, два речника – единният е за прякорите от Кюстендил, а другият – за ученическите прякори (119-144). За по-голяма прецизност бих препоръчала „етимологичен“ анализ на прякорните имена (74 стр.) да се замени с *ономастичен*. Етимологичният анализ предполага разглеждането на етимона на всяка дума, докато ономастичният анализ се свежда до апелатив или собствено име; основата трябва да е ясна, както и образуването. В този вид предложният речник може да се определи и като тълковен.

В *Изводи*, след представянето на двата речника, прякорните имена са класифицирани според произхода им (по-точно е да се каже – според произхода на лексемите, от които са образувани прякорите). Трябва още веднъж да се прегледат примерите, за да се отстранят някои неточности.

Карпузова завършва дисертационния си труд със *Заключение*, в което прави сравнение между двете изследвани групи прякорни имена. Там тя откроява и някои особености: „и в двете групи се очертават като най-многобройни прякорите, възникнали според специфични физически качества и външни признаци на лицата и според психическите черти или слабости в характера и менталитета им“. При ученическите прякори има повече имена, възникнали по ирония, което е напълно обяснимо. Както и очаквано, „за разлика от групата на ученическите прякори в първата група изпъкват прякори със зоо- и фитохарактер (*Свинята*, *Сивия кон*, *Лешника*, *Чушката*), докато при учениците навлизането на съвремените комуникации (интернет, фейсбук), влиянието на компютърните игри и въобще на западната култура в живота им води до възникването на нови прякори.

Към труда е приложен и ИНДЕКС/РЕЧНИК НА ПРЯКОРНИТЕ ЕДИНИЦИ и Библиография.

Приемам за действителни посочените от Карпузова приноси в труда, като:

1. За пръв път се прави цялостно научно изследване на прякорните имена в Кюстендил на хора, които са родени и/или живеят в града.
2. Предмет на проучването са общо 530 прякорни имена, които са разделени в две групи (прякорни имена в Кюстендил и ученически прякорни имена в Кюстендил), като е направена съпоставка между особеностите на прякорите в тези две групи.
3. Емпиричният материал, който се анализира в изследването, е събран лично чрез беседи и анкети.
4. Разгледани са различни дефиниции на опорните за дисертационния труд антропонимни термини (прякор, прякорно име, прозвище), като са обобщени в една основна работна дефиниция (прякорно име).
5. Подробно са проследени повечето изследвания на българските езиковеди за прякорите в България.

6. Използвани са разнообразни методи, сред които основни са дескриптивният метод, методът на словообразователния анализ и методът на етимологичното тълкуване.

7. Прякорните имена в град Кюстендил са класифицирани и обяснени според семантичната им мотивираност, според словообразователните модели и според тяхната етимология.

8. Въз основа на цялостния анализ на прякорните имена са направени изводи и обобщения както на всяка една от групите и на всяка една от класификациите им, така и при сравнението между тях.

Направените бележки по труда не омаловажават неговите достойнства.

Авторефератът (43 стр.), включва всички важни моменти на изследването, изготвен е съобразно изискванията – поместени са приносните моменти, литературата и направените публикации по темата на дисертацията. По темата на дисертацията Карпузова представя четири публикации (вкл. и една под печат).

Тя се занимава активно и с преводаческа дейност. Участвала е активно в реализацията на 10 проекта, които имат голямо обществено значение. Тя е член на Дружеството на преподавателите по немски език; на Международната асоциация на славистите ПОЛИСЛАВ.

Трудът отговаря на законовите изисквания, тъй като съдържа „научни или научноприложни резултати, които представляват оригинален принос в науката, и показва, че кандидатът притежава задълбочени теоретични знания по съответната специалност и способности за самостоятелни научни изследвания“.

Въз основа на всички данни, свързани с представената дисертация и като се отчитат достойнствата на труда с несъмнените приноси, смятам напълно убедено, че на **Юлиана Кирилова Карпузова** трябва да се присъди образователната и научна степен „доктор“ в областта на висшето образование 2. Хуманитарни науки по професионално направление 2.1. Филология (български език).

28. 07. 2021 г.

Подпис: